

12. Sadura P. Wprowadzenie. Szkoła demokracji – okiem refleksyjnych praktyków / P. Sadura, A. Kordasiewicz // Edukacja obywatelska w działaniu / red. Anna Kordasiewicz i Przemysław Sadura. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, cop. 2013. – S.7–24.

13. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. – o samorządzie gminnym (Dz.U.2001.142.1591).

References

1. Koncepcja gromadżans'koi' osvity v Ukraї'ni // Shkil'nyj svit. – 2000. – №13–14. – Lyphen'.

2. Na parlaments'ki vybory pryshla lyshe tretyna 20–richnyh gromadjan [Elektronnyj resurs] // Dzerkalo tyzhnja. – 5 lystopada 2014. – Rezhym dostupu: http://dt.ua/POLITICS/na-vybory-priyshla-lishe-tretyna-dvadcyyatrichnyh-gromadyan-155784_.html. – Nazva z ekranu.

3. Politychna kul'tura ta problemy gromadżans'koi' osvity v Ukraї'ni: Analit. zvit / [I. Zhadan, S. Kysel'ov, O. Kysel'ova, S. Rjabov; Vidp. red. S. Rjabov; In-t gromad. osvity NaUKMA ta in.]. – K.: Tandem, 2004. – 79 s.

4. Horol's'kyj R. Molodizhna Rada chy Urjad pry Kabineti Ministriv Ukraї'ny? [Elektronnyj resurs] // Korespondent. – Rezhym dostupu: <http://blogs.korespondent.net/blog/users/3238770-molodizhna-rada-chy-urjad-pry-kabineti-ministriv-ukrainy>. – Nazva z ekranu.

5. Brol M. Psychospoleczne aspekty aktywności politycznej młodych ludzi / M. Brol // Polityka w opinii młodych: idee, instytucje, obywatele / red. nauk. Agnieszka Turska-Kawa. – Katowice: Uniwersytet Śląski; Sosnowiec: Remar, 2012. – S.23–44.

6. Butt-Pośnik J. Uczestnictwo obywatelskie i polityczne – czy mamy doczynienia z «efektem przenikania» (spill-over effect) / J. Butt-Pośnik, M. Butt-Pośnik, B. Widmaier // Edukacja obywatelska w działaniu / red. Anna Kordasiewicz i Przemysław Sadura. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, cop. 2013. – S.197–219.

7. Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education Recommendation CM/Rec (2010)7. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2010. – 38 p.

8. Dlaczego Palikot?: młodzi wyborcy Ruchu Palikota – przypadek czy «twardy» elektorat nowej siły na polskiej scenie politycznej / red. nauk. Radosław Marzęcki, Łukasz Stach. – Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2013. – 227 s.

9. Kandzia A. Głos wart programu? – o tym, co partie polityczne proponują młodzieży / A. Kandzia // Polityka w opinii młodych: idee, instytucje, obywatele / red. nauk. Agnieszka Turska-Kawa. – Katowice: Uniwersytet Śląski; Sosnowiec: Remar, 2012. – S.45–61.

10. Mojszewicz C. Edukacja polityczna w procesie integracji europejskiej / C. Mojszewicz // Edukacja polityczna w nowej Europie: praca zbiorowa / Krzysztof Borowczyk [et al.]; pod red. Czesława Mojszewicza; Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza. – Toruń; Poznań: Wydaw. Adam Marszałek, 1992. – S.7–29.

11. Napiontek O. Szkoła – przestrzeń obywatelskiego uczestnictwa / O. Napiontek // Edukacja obywatelska w działaniu / red. Anna Kordasiewicz i Przemysław Sadura. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, cop. 2013. – S.104–127.

12. Sadura P. Wprowadzenie. Szkoła demokracji – okiem refleksyjnych praktyków / P. Sadura, A. Kordasiewicz // Edukacja obywatelska w działaniu / red. Anna Kordasiewicz i Przemysław Sadura. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, cop. 2013. – S.7–24.

13. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. – o samorządzie gminnym (Dz.U.2001.142.1591).

Dunets V. B., PhD–student, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), vas.dunets@gmail.com

Civic education in action: foreign experience and perspective for Ukraine

The author justifies the need for the implementation of civic education in action, in particular in Ukraine, taking into account low political activity of the modern Ukrainian youth. To solve this problem the author uses a comparative approach and compares the foreign experience with the Ukrainian realities. First of all, the author finds the essence of civic education in action. Analyzed international experience, particularly Polish, German, showed that in these countries actively used the principle of «learning by doing» in the implementation of civic education, which involved not only educational institutions, but above all non-governmental organizations, as well as state and local authorities. At the same time, in front of the school in the process of civic education faces new challenges, it must become a place where teaching democracy. The author outlined the prospects of using foreign experience in Ukraine, the possibility of creating new institutional mechanisms to attract young people to participate in social and political life.

Keywords: youth, civic education, activity approach, participation, youth council, school, non-governmental organization.

Дунец В. Б., аспірант, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), vas.dunets@gmail.com

Гражданское образование в действии: заграничный опыт и перспективы для Украины

Автор обосновывает необходимость реализации гражданского образования в действии, в частности в Украине, учитывая низкую общественно-политическую активность современной украинской молодежи. Для решения поставленной задачи автор использует сравнительный подход и сопоставляет зарубежный опыт с украинскими реалиями. Прежде всего, автор выясняет суть гражданского образования в действии. Проанализирован зарубежный опыт, в частности польский, немецкий, показал, что в этих странах активно используется принцип «обучение через действие» в процессе реализации гражданского образования, к которому привлекаются не только образовательные учреждения, но прежде всего общественные организации, а также государственные и местные органы власти. В то же время, перед школой в процессе гражданского образования стоят новые задачи, должна она стать местом, где учат демократии. Автор обозначил также возможности использования зарубежного опыта в Украине, возможности создания новых институциональных механизмов привлечения молодежи к участию в общественно-политической жизни.

Ключевые слова: молодежь, гражданское образование, деятельностный подход, участие, молодежный совет, школа, общественная организация.

* * *

УДК 32–027

Николайчук Г. Г.,
здобувач, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
G.Nikolaichuk@gmail.com

Застосування акторно–мережевої теорії для побудови моделі взаємозв'язку спорту і політики в Україні

Розглядається потенціал застосування акторно–мережевої теорії Бруно Латура в дослідженні взаємозв'язку спорту і політики в сучасному українському політичному процесі. Побудовано авторську модель взаємозв'язку спорту і політики в Україні, що ґрунтується на трьох рівнях політичного: мікро-, мезо- та макорівні.

Ключові слова: спорт, політика, акторно–мережева теорія, Бруно Латур, український політичний процес, модель взаємозв'язку спорту і політики.

Проблема взаємозв'язку спорту і політики вже іманентно закладена в цих явищах суспільного життя, адже об'єднавчим бекграундом при їх дослідженні виступає гра та поле змагальності відповідно до загальноприйнятих акторами правил. Саме віднайдення особливостей взаємозв'язку між спортом і політикою здатне якісно окреслити природу цих явищ суспільного життя та «пролити світло» на евристичний потенціал застосування спорту в політиці / політики в спорті, що уможливити віднайдення нових наукових сюжетів в царині теорії/практики сучасної політичної науки.

Метою цієї статті виступає спроба застосувати акторно–мережеву теорію (ANT) Бруно Латура як ключову методологічну настанову для аналізу особливостей взаємозв'язку спорту і політики в контексті сучасного українського політичного процесу.

На нашу думку, гомогенне поле взаємозв'язку спорту та сучасних політичних процесів ґрунтується на інтеракції різноманітних актантів та інституцій, що формують власне мережу (структуру) такої взаємодії. Метафорично поле зв'язків (connections) спорту/політики виступає уявним мурашником, в якому багаторівнева інтеракція всіх акторів (мурашок) уможливило конструювання цього поля взаємозв'язку, продукуючи політику спорту/спортивну політику та відповідну владу. Завдяки своїм елементам та зв'язкам між ними «актор–мережа» створює ефект демонстрації, що генерує

політику та владу відповідно. Важливість цієї теорії для окреслення взаємозв'язку спорту і політики полягає в тому, що для акторно-мережевої теорії характерним є «предметно-семіотичний» метод фіксації інтеракцій, одночасно предметних (між речами) та «семіотичних» (між концептами). Бруно Латур вводить поняття актанту – діючого об'єкту/учасника-організатора інтеракції – будь-якої дієвої особи в історії побудови та розвитку мережі. Екстраполюючи акторно-мережеву теорію французького класика соціальних наук на політику/спорт, варто наголосити на тому, що замість традиційного розуміння політичного/спортивного як певної даності, необхідно їх розуміти як *тип зв'язку між речами (connections)*, які самі по собі не є політичними/спортивними, а виступають конструктами. Насправді пояснити взаємозв'язок спорту і політики крізь призму акторно-мережевої теорії доволі просто, якщо послуговуватися метафорою. Сфера спорту/політики – це такий собі мурашник, в якому взаємодія всіх

його акторів – мурашок – на всіх рівнях і уможливає цей самий зв'язок (connections) цих двох сфер, продукуючи політику спорту/спортивну політику та відповідну владу. Про це писав і сам французький соціолог: «... акронім АМТ (ANT) абсолютно підходить для позначення сліпого, короткозорого, занадто працюючого, шукаючого слід за запахом подорожника. Мурашка (ant), що пише для інших мурашок¹, – це найкраще підходить для мого проекту!» [2, с. 22].

Дещо схожу з латурівською логікою пропонує відомий британський політолог Баррі Хоуліхан (Barrie Houlihan) в праці «Politics, Power, Policy and Sport» () [6]. Вчений на концептуальному рівні пропонує взаємозв'язок спорту і політики розглядати в межах єдиного поля політичної науки (табл. 1).

Британський дослідник в цій же статті пропонує три визначення політики та окреслює її взаємозв'язок зі спортивною політикою (*sport politics*) відповідно (табл. 2).

Таблиця 1

Поле політичної науки*

Сфера (field)	Ключові питання/теми (illustrative research topics)	Ключові питання/теми, пов'язані зі спортом (illustrative research questions related to sport)
уряд/публічне врядування/державне управління (government/public administration)	(1) розподіл функцій між урядом та урядовими департаментами, локальною/регіональною владою та напів-незалежними агенціями; (2) вплив лідерів думки на політику; (3) основа/грунт/бекграунд для успішної імплементації політики; (4) процес захисту прав громадян	(1) Які наслідки відповідальності за те, що спорт контролюється напів-незалежними агенціями, аніж центральним урядовим департаментом?; (2) наскільки важливою є роль лідерів громадської думки та офіційних політиків в формуванні порядку денного політики спорту/спортивної політики?; (3) які адміністративні /менеджерські/управлінські фактори впливають на успішну імплементацію політичного дизайну в галузі спорту?; (4) яким чином позиція спортсменів, дітей та спортивних фанатів враховується владою?
Аналіз політики (policy analysis)	(1) процес під час якого приватні переконання трансформуються в питання публічної політики, а деякі (що не менш важливо!) не стають такими; (2) оцінка ефективності різноманітних комбінацій політичних інструментів у досягненні політичних цілей; (3) оцінка впливу політики	(1) Який процес спровокував виникнення участі жінок у спорті, розвиток спорту для людей з обмеженими можливостями, та використання допінгу як питань аналізу політики? (2) Наскільки ефективними є ініціатива із запровадження карток дозвілля (leisure cards) для соціально-незахищених верств населення із підвищення їх занять спортом? (3) який доказ буде валідним для демонстрування того, що залучення до спорту зменшує злочинність серед неповнолітніх?
Політична теорія (political theory)	(1) Зміни в концептуалізації громадянськості і її відношення до громадянського суспільства; (2) роль держави у просуванні індивідуальної свободи та соціальної рівності; (3) виклик розмежуванню між публічною/приватною сферами	(1) чи повинен доступ до спорту та дозвілля розумітися як право та невід'ємний елемент громадянськості? (2) чи державна “інтервенція” з відкриття доступу до спорту підвищує свободу / стримує свободу за рахунок впливу/управління використання “вільним часом”? (3) які межі суперечливого судження щодо можливості чоловічого перебування у спорті/публічній сфері завдяки експлуатації жінок в приватній сфері чи сімейному житті?
Міжнародні відносини (international relations)	(1) міждержавна дипломатія; (2) розвиток міжнародних політичних режимів; (3) роль та важливість неурядових міжнародних організацій (NGO's)	(1) чи виступає спорт ефективним дипломатичним ресурсом? (2) який характер та ефективність міжнародних політичних режимів у справі вирішення питань допінгу в спорті та рекрутуванні/трансферах гравців між клубами? (3) чи міжнародні спортивні організації (МОК) виступають незалежними акторами світової політики?

* Таблиця подається за статтею Barry Houlihan Politics, Power, Policy and Sport // Sport and Society: A Student Introduction [ed. Barry Houlihan]. – SAGE Publications, London, 2008. – P.33–56.

¹ гра слів: англ. ANT (actor–network theory) та ant (мурашка)

Таблиця 2

Три дефініції політики та їх імплікації для вивчення спортивної політики*

Модель (model)	Політика (politics)	Сила/влада (power)	Теми аналізу (focus for analysis)	Гендерна рівність як приклад теми для аналізу (gender equity)
Державоцентрична (state institutional)	пов'язана з державними інститутами	переважно відкритий/публічний ресурс	Фокусуються переважно на рішеннях та діях міністерства спорту, державних агенцій в сфері спорту та регіональної влади.	Аналіз гендерних політик рівності в різноманітних спортивних радах (sport council), школах та інших публічних органах. Акцентування на імплементації норм та цінностей.
Універсальна (universal institutional)	аспект всіх інститутів	переважно відкритий/публічний ресурс	Розширення фокусування на виробленні/прийнятті рішень спортивними організаціями, іншими організаціями, що зацікавлені у сфері спорту як то телевізійні компанії та спонсори, та інститут сім'ї.	Аналіз медіапростору гендерного співвідношення атлетів, ставлення спонсорів та батьків до участі жінок/чоловіків, дітей в спорті, розподіл ресурсів клубами та державними органами задля підвищення гендерної рівності та інтеракція між цими різноманітними неурядовими акторами та інститутами держави.
Багатовимірна сила/влада (multi-dimensional power)	Пронизує скрізь всі соціальні дії	багатовимірний ресурс	Фокусування скоріше на питаннях/ проблемах, ніж на інститутах. Метою такого фокусування є позначення джерел, природи та впливу на владу цінностей суспільства. Сила/влада як маніпуляція та стратегія.	Дослідження конструювання чоловічої/жіночої ідентичностей; розвиток патріархальної гегемонії та її стійкості в межах багатоманітності організацій та інституцій, що включають як сім'ю, школу та медіа, так і спортивні клуби та органи влади в сфері спорту.

* Там само.

Таким чином, якщо поєднати наведені вище дві концептуальні таблиці взаємозв'язку спорту і політики за Баррі Хоуліханом, то можемо стверджувати, що політична наука здатна запропонувати концептуально та теоретично яскраву перспективу дослідження спорту через призму (1) ролі/важливості держави та (2) міжнародного виміру спортивних політик, а також (3) ідеологічних дебатів про цінності. Більше того, беручи до уваги ключову важливість використання сили, різноманітні дослідження артикулюють такі питання порядку денного розвитку цих політологічних сюжетів: хто володіє владою/силою в спорті на національному/міжнародному рівнях?; яким чином ця влада/сила використовується?; і як проблемні питання потрапляють в порядок денний уряду? Всі ці питання є вкрай важливими для тих дослідників, які досліджують публічну політику в сфері спорту, і в той же час акцентують увагу на процесові вироблення політики на «вході» до політичної системи/політії (policy-making process). Іншими словами – наша увага має бути спрямована на питаннях доступу/формування порядку денного політики в межах відповідної політичної системи – яким чином

доступ отримується і чому саме ці питання «завойовують» ключове значення/положення серед політичних акторів (публічні політики, медіа, групи тиску).

Варто наголосити на тому, що Баррі Хоуліхан пише: «Як Гудін та Клінгеман (1996) припускають, політика стосується *вимушеного застосування сили*». Це примус, на основі якого політичні актори оперують, і стратегічні маневри, які виникають, власне формують сутність політики. Така концептуалізація відверта нас від ідеї щодо надконцентрації на формальних інститутах внутрішнього політичного процесу та заохочує прийняття ідеї того, що влада (сила) має джерела не лише в межах цих інститутів, але десь ще» [6].

Розглядаючи особливості взаємозв'язку спорту і політики в контексті українського політичного процесу на основі «*акторно-мережевої теорії*» Бруно Латюра, зауважимо, що цей взаємозв'язок виступає, як вже зазначалося, цілісним гомогенним полем. На основі цього нами було побудовано авторську евристичну модель взаємодії спорту і політики в межах українського політичного процесу (Рис. 1).

Рис 1. Модель взаємодії спорту і політики в межах українського політичного процесу

Ця модель ґрунтується на трьох рівнях взаємодії спортивної сфери / спортивного простору та політичної системи / політії: (1) *мікрорівні*, що включає в себе питання інтеграції спортсменів до політичного простору та частково інтеграції політиків до управління спортивним простором через обіймання посад у відповідних спортивних структурах (спортивні федерації, міжнародні спортивні неурядові організації); (2) *мезорівні*, що включає в себе інституціональний вимір взаємодії: реалізацію державної політики в спорті через державні/недержавні інститути; (3) *макрорівні*, що включає в себе політизацію Олімпійських ігор та проведення глобальних міжнародних змагань – формування позитивного бренду країни шляхом ефективного використання стратегії «розумної сили» за допомогою спорту.

Зауважимо, що такий поділ на три рівні аналізу взаємодії певним чином суперечить латурівській акторно-мережевій теорії (ANT), адже за французьким вченим існує органічне гомогенне поле взаємозв'язків акторів (актантів) та мережі як єдиного цілого, що продукує зв'язки (connections). Незважаючи на те, що ми виходимо саме з латурівського розуміння взаємозв'язку, однак, для спрощеного розуміння нами в цій статті було вирішено аналітично розділити його на три рівні – класичний підхід в соціальних науках за Н. Смельзером.

Кожен «умовний» рівень взаємозв'язку спорту і політики досліджується нами на прикладі сучасного українського політичного процесу: (1) *мікрорівень* – конвертація індивідуального спортивного капіталу Віталія Кличка в політичний капітал як політичного актора/лідера партії «УДАР»; (2) *мезорівень* – взаємодія спортивних та політичних інститутів, а також реалізація державної політики в сфері фізичної культури і спорту; (3) *макрорівень* – розгляд ЄВРО–2012 як спроби використання глобальної спортивної події як політичного інструменту реалізації державою м'якої сили (soft power) в контексті можливої довготривалої стратегії «розумної сили» (smart power).

Спробуємо більш докладно проаналізувати кожен рівень. На *мікрорівні/індивідуальному рівні* досягнення політичних цілей за допомогою спорту нами буде проаналізовано конвертацію спортивного капіталу в політичний відомим українським та світовим боксером, міським головою Києва та лідером партії «УДАР» (Український Демократичний Альянс За Реформи) Віталієм Кличко. Зауважимо, що відповідно до нашої моделі – це блок під назвою «*інтеграція спортсменів до політичного простору*».

Варто наголосити на тому, що партія «УДАР» виділялася сферою діяльності свого лідера Віталія Кличка. В українському політичному просторі не існує більше партій, що очолюються людиною, сферою діяльності якої є спорт, до того ж боксер зі світовим ім'ям. Таким чином, у цьому сенсі партія «УДАР» була унікальним «піонером» українського політичного процесу, відповідної ніші «політик–спортсмен», якій вдалося монополізуватися в українському полі політичних партій. Варто зауважити, що в українському політичному процесі були поодинокі випадки намагання конвертування спортивного капіталу відомих спортсменів в політичний, однак це відбувалося лише на рівні включення їх до виборчих списків політичних партій: футболіст Олег Блохін – «*Опозиційний блок НЕ ТАК!*» (парламентські вибори 2006 року, 10 номер

виборчого списку); борець, олімпійський чемпіон Афін 2004 року Ельбрус Тедеев – «*Партія регіонів*» (парламентські вибори 2006; 2007; 2012 рр. – відповідно 103; 132; 20 номер виборчого списку); баскетболіст Олександр Волков – «*Партія регіонів*» / *Партія Сергія Тігіпка «Сильна Україна»* (парламентські вибори 2007, 2012, 2014 рр. – відповідно 42; 64; 9 номер виборчого списку); футболіст Андрій Шевченко – *Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед!»* (парламентські вибори 2012 року – 2 номер виборчого списку); Денис Силантєв – плавець, олімпійський призер – *Радикальна Партія Олега Ляшка* (парламентські вибори 2014 року – 12 номер виборчого списку)¹. Варто наголосити на тому, що включення спортсменів–чемпіонів виступає дієвою політичною технологією і, як правило, вона спрацьовує, додаючи додаткового електорального ефекту політичним партіям за рахунок маніпулюванню виборцем. Більше того, при включенні до списку політичних партій спортсмени–переможці розташовуються в прохідній частині списку, що підкреслює їх переможний дух не лише в спорті, а й в політиці. Таким чином, виборцю при включенні до виборчого списку спортсменів партійними босами / політичними технологами нав'язується ідея: «*перший/найкращий в спорті – перший/найкращий в політиці*».

Специфікою трансформації спортивного капіталу Віталія Кличка в політичний є те, що на відміну від вищезазначених спортсменів йому вдалося стати «лідером–вождем» політичної партії «УДАР», визначаючи її магістральний шлях розвитку.

Віталій Кличко – це «ім'я–label» / «ім'я–бренд» України для світу було перенесено на «назву–label» / «назву–brand» партії для України. Зауважимо, що ефективним засобом кристалізації політичної ідентифікації виступає біографія лідера. Саме такий необхідний специфічний ресурс у вигляді виняткової життєвої історії Віталія Кличка був в наявності у партії «УДАР». Нагадаємо, що ключове гасло – «*від успіху людини – до успіху країни*» – було однією із складових популяризації партії. Завдяки імені лідера меседж гасла характеризувався значним позитивним потенціалом, що викликав довіру електорату на підсвідомому рівні.

На нашу думку, саме біографія та сфера зайнятості Віталія Кличка зумовили формування відповідного дискурсу у ЗМК. У певному сенсі лідер «УДАРу» став «заручником» власних індивідуальних якостей і здобутків свого Lebenswelt, тобто життєсвіту. Портретний дискурс Віталія Кличка як політичного лідера лежить у площині його чемпіонства з боксу. Назви заголовків іноземних видань після оголошення результатів парламентських виборів 2012 року наповнені відповідними метафорами політичної мови: «*Боксер Кличко бачить «бій без правил» в українському парламенті*», – пише відоме зарубіжне видання Reuters; «*Українські виборці сподіваються на удар–нокаут*», – The Financial Times; «*Боксер, що перетворився в політика, розхитує українські вибори*», – The New York Times; «*Український боксер б'ється на політичному рингу*», – Wall Street Journal; «*Віталій Кличко: удар–нокаут по корупції в Україні*», – Bad Left Hook; «*Віталій Кличко: боксер, що став політиком, перед визначним боєм*», – BBC Sport; «*Протестний профіль*

¹ інформація подається за офіційним веб–сервером Центральної виборчої комісії. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua>

України: чи зможе чемпіон світу з боксу у важковаговій категорії Віталій Кличко стати рятівником майбутнього своєї держави?», – The Independent; «Від боксера до політика: Віталій Кличко», – CBS News. Крім того, ЗМК, цитуючи лідера, найчастіше акцентували увагу на тих висловлюваннях, в яких сам лідер підтримував існуючий дискурс: «Віталій Кличко: «Після перемоги на рингу ти – герой, в політиці все тільки починається». Зауважимо також на тому, що Віталій Кличко завдяки своїм політичним консультантам активно послуговується метафорами політичної мови, які пов'язані з його боксерською діяльністю. Варто лише згадати гасло однієї з агітаційних листівок, яка розповсюджувалася виборчим штабом партії «УДАР» в місті Києві – «7 ударів по корупції». Зауважимо, що вся виборча риторика Партії «УДАР» та Віталія Кличка в 2012 році базувалася на тезі про нанесення нищівного удару–нокауту по корупції. Більше того, ця теза виступає однією із ключових у офіційній програмній платформі партії «УДАР»: «... головний напрямок нашого УДАРУ – вибити з рук чиновника знаряддя корупції – розкрадання, здирицтво та монополізацію» [5]. Зауважимо, що програма партії «УДАР» виписана таким чином, що наприкінці кожного проблемного поля суспільних відносин постулюється «**напрямок головного удару**», який в перспективі, на думку партійців, міг би вирішити ключові проблемні питання.

На *мезорівні* взаємодії спорту і політики в сучасному українському політичному процесі нами буде розглянуто *реалізацію державної політики в сфері спорту*. Зауважимо, що мезорівень окреслює діяльність інститутів спорту та їх взаємозв'язку з політикою.

Зауважимо, що в період російської агресії, Міністерство молоді та спорту України разом з Міністерством оборони України 10 липня 2015 року підписали Меморандуму про співпрацю, який покликаний об'єднати зусилля двох відомств для реалізації державної політики у молодіжній сфері, сфері фізичної культури і спорту України, сфері військово–патріотичного виховання громадян України. Крім того сторони сприятимуть впровадженню громадських ініціатив, спрямованих на зміцнення фізичного і духовного здоров'я нації [3].

На нашу думку, ключовим положенням цього документу про співпрацю двох відомств виступає **Стаття 1**, яка окреслює, що метою Меморандуму є «взаємодія та координація діяльності Сторін для взаємодопомоги та отримання позитивного результату у молодіжній сфері, сфері фізичної культури і спорту України, *сфері військово–патріотичного виховання громадян України*» (курсив мій. – Г. Н.) [3].

З огляду на проведення АТО задля припинення російської агресії військово–патріотичне виховання набуває особливої важливості. Міністр оборони України генерал–полковник Степан Полторак 10 липня 2015 року /після підписання Меморандуму про співпрацю з Міністерством молоді та спорту України/ під час вшанування військових спортсменів, що брали участь в Перших Європейських іграх в Баку (Азербайджан), заявив: «*Ваш подвиг можна порівняти з подвигом військовослужбовців Збройних Сил України, які зараз виконують бойові завдання в зоні АТО. Вони теж роблять це заради своєї країни. Сьогодні близько тисячі спортсменів Збройних Сил України захищають*

незалежність України на Сході нашої держави, і є прикладом для усіх військовослужбовців. Ви справжні, герої, ви приносите честь і славу Україні, і заслуговуєте на увагу та підтримку» [1].

Відтак, можна стверджувати про наявність «спортивного фронту боротьби», окрім воєнного. Українські спортсмени та їхні здобутки під час різноманітних змагань підвищують військово–патріотичний дух нації, престиж держави, формують позитивний бренд «Україна», а перемоги в спорті якісно «пришвидшують» перемогу над агресором в цілому.

На *макрорівні* взаємодії спорту та політики в контексті українського сучасного політичного процесу необхідно розглянути спортивну мегаподію, що мала місце в Україні та її вплив на формування позитивного/негативного політичного іміджу України – *ЄВРО–2012 – блок політизація Олімпійських ігор/глобальних спортивних подій*, запропонованої нами авторської моделі. Проведення державами глобальних спортивних подій виступає елементом такого потужного політичного інструменту як «розумна сила» (smart power). Зауважимо, що стратегія «розумної сили» в контексті проведення глобальних спортивних подій пов'язана, передусім, із формуванням бренду держави/території, його ефективної інтеграції до світового політичного простору.

У своїй статті «*Подолати історію: бренд «Німеччина» та лідерство в Європі*» (2012) Є. Піменова пише: «Перша значна міжнародна кампанія по створенню позитивного образу Німеччини була реалізована в 2006 році. Тоді серйозним приводом для цілеспрямованого застосування інструментів національного брендингу став чемпіонат світу з футболу, який проходив в Німеччині. Він знову продемонстрував, наскільки складним та тривалим є процес подолання власного історичного минулого. Місце відкриття заходу (Баварія) та його масовість породжували серед зарубіжної громадськості асоціації з періодом Третього Рейху. У Великій Британії, приміром, особливої гостроти набула дискусія щодо ролі футболу в фашистській Німеччині, а чемпіонат британська преса нерідко називала «футболом над свастикою». Стадіони та площі навколо Нюрнбергу нагадували про спортивні паради гітлерюгенду, а саме місто неухильно пов'язувалося в свідомості людей з міжнародним трибуналом над нацистськими злочинцями. Власне тому футбольний чемпіонат 2006 року керівництво Німеччини розглядало як привід ще раз *підкреслити кінець розрив з фашистським минулим*. Приміром, мер Нюрнбергу неодноразово підкреслював, що чемпіонат слугує прекрасною можливістю знищити подібні передрозсуди, і нею просто необхідно скористатися» (курсив мій. – Г. Н.) [4, с. 26–27].

На відміну від чемпіонату світу з футболу 2006 року в Німеччині, чемпіонат Європи 2012 року в Україні/Польщі переслідував однозначно інші цілі в контексті формування політичного бренду «Україна». Зауважимо, що для України проведення такої спортивної мега–події було унікальним шансом інтеграції до європейського політичного простору, формування позитивного державного бренду та його просування до європейської/світової громадської думки. Проведення Євро–2012 для України означало першопочаткове позиціонування держави закордоном, демонстрування «торжества демократії» всередині/ззовні країни (легітимізуючий аспект) і тому могло

статі ефективною спробою використання політичного інструменту «розумної сили».

Євро–2012 в Польщі/Україні можна вважати першою спробою використання державою такого політичного інструменту як «розумна сила» (smart power). Саме спорт (футбол) виявився тією сферою, за допомогою якого було зроблено спробу посилити євроінтеграційний процес та формування адекватного політичного бренду «Україна».

Висновок. Взявши за основу акторно–мережеву теорію Бруно Латюра, нами в цій статті було запропоновано авторську модель взаємозв'язку спорту і політики в сучасному українському політичному процесі. Кожен смисловий блок цієї моделі було тематизовано на прикладі українського політичного процесу: (1) *інтеграція спортсменів до політичного простору* – на прикладі конвертації спортивного капіталу в політичний капітал Віталія Кличка, а також політтехнологічного прийому включення спортсменів до виборчих списків партій; (2) *реалізація державної політики в спорті* – на прикладі діяльності Міністерства молоді та спорту та його взаємодії з Міністерством оборони України; (3) *політизація Олімпійських ігор / глобальних міжнародних змагань* – на прикладі специфіки проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу УЕФА (ЄВРО–2012).

Модель взаємозв'язку спорту і політики в сучасному політичному процесі була нами «умовно» поділена на три евристичні рівні аналізу – мікро–, мезо– та макрорівень, які сукупно утворюють цілісне гомогенне поле цього взаємозв'язку (interconnection), що органічно вписується в акторно–мережеву теорію (ANT) Бруно Латюра.

Список використаних джерел

1. «Неможливо уявити Збройні Сили України без спорту, так само, як і спорт без Збройних Сил України!», – генерал–полковник Степан Полторак // офіційний веб–сайт Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/07/10/nemozhlyvo-uyaviti-zbrojni-sili-ukraini-bez-sportu-tak-samo-yak-i-sport-bez-zbrojnih-sil-ukraini/>
2. Латюр Бруно. Пересборка соціального: введення в акторно–сетеву теорію [Текст] / Бруно Латюр // пер. с англ. І. Полонської; под ред. С. Гавриленко; Нац. дослід. ун–т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 384 с. – (Социальная теория). – ISBN 978–5–7598–0819–0 (в пер.).
3. MEMORANDUM PRO SPIVPRACJU між Міністерством молоді та спорту України і Міністерством оборони України // Офіційний веб–сайт Міністерства молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dmsmu.gov.ua/media/2015/07/11/2/memorandum.pdf>
4. Пименова Е. Преодолець історію: бренд «Германія» і лідерство в Європі / Евгения Пименова // Проблемы национальной стратегии. – 2012. – №3 (12). – С.22–33.
5. Програма партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klichko.org/about/programma/>
6. Houlihan B. Politics, Power, Policy and Sport / Barry Houlihan // Sport and Society: A Student Introduction [ed. Barry Houlihan]. – SAGE Publications, London, 2008. – P.33–56.

References

1. «Nemozhlyvo ujavtyti Zbrojni Syly Ukrainy bez sportu, tak samo, jak i sport bez Zbrojnyh Syl Ukrainy!», – general–polkovnyk Stepan Poltorak // oficijnyj veb–sajt Ministerstva obrony Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/07/10/nemozhlyvo-uyaviti-zbrojni-sili-ukraini-bez-sportu-tak-samo-yak-i-sport-bez-zbrojnih-sil-ukraini/>
2. Latur Bruno. Peresborka social'nogo: vvedenie v aktornu–setevuju teoriju [Tekst] / Bruno Latur // per. s angl. I. Polonskoj; pod red. S. Gavrilenko; Nac. issled. un–t «Vysshaja shkola jekonomiki». – M.: Izd. dom Vysshej shkoly jekonomiki, 2014. – 384 s. – (Social'naja teorija). – ISBN 978–5–7598–0819–0 (v per.).

3. MEMORANDUM PRO SPIVPRACJU між Міністерством молоді та спорту України і Міністерством оборони України // Офіційний веб–сайт Міністерства молоді та спорту України [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dmsmu.gov.ua/media/2015/07/11/2/memorandum.pdf>

4. Pimenova E. Preodolet' istoriju: brend «Germanija» i liderstvo v Evrope / Evgenija Pimenova // Problemy nacional'noj strategii. – 2012. – №3 (12). – S.22–33.

5. Programa partii «UDAR (Ukrai'ns'kyj Demokratychnyj Al'jans za Reformy) Vitalija Klychka» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://klichko.org/about/programma/>

6. Houlihan B. Politics, Power, Policy and Sport / Barry Houlihan // Sport and Society: A Student Introduction [ed. Barry Houlihan]. – SAGE Publications, London, 2008. – P.33–56.

Nikolajchuk G. G., competitor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), G.Nikolaichuk@gmail.com

Actor–network theory application for construction sport and politics interconnection model in Ukraine

The potential of Bruno Latour's actor–network theory application in the investigation of sport and politics interconnection in modern Ukrainian political process is examined in the article. The author sport and politics interconnection model in Ukraine, based on three levels of political: micro–, meso– and macrolevel, is built.

Keywords: sport, politics, actor–network theory, Bruno Latour, Ukrainian political process, sport and politics interconnection model.

Николайчук Г. Г., соискатель, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), G.Nikolaichuk@gmail.com

Применение акторно–сетевой теории для построения модели взаимосвязи спорта и политики в Украине

Рассмотрен потенциал применения акторно–сетевой теории Бруно Латюра в исследовании взаимосвязи спорта и политики в современном украинском политическом процессе. Построена авторская модель взаимосвязи спорта и политики в Украине, которая основывается на трех уровнях политического: микро–, мезо– и макроуровне.

Ключевые слова: спорт, политика, акторно–сетевая теория, Бруно Латюр, украинский политический процесс, модель взаимосвязи спорта и политики.

УДК 321.02+342.841

Балацька О. Б.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та правознавства, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Україна, Старобільськ), balatskaya@ukr.net

ПОЛІТИЧНЕ НАСИЛЛЯ ЯК СВІТОВА ПРОБЛЕМА: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Аналізуються глобальні тенденції розповсюдження політичного насилля. Метою дослідження є простеження тенденцій до зміни інтенсивності та масштабів політичного насилля у сучасному світі та обґрунтування думки щодо його ескалації. В якості теоретичного підґрунтя виступають роботи Еріха Фромма щодо природи та джерел людської агресії й насилля та Самуеля Гантінгтона щодо ескалації політичного насилля в останні десятиліття і причин цього процесу. В статті містяться статистичні дані, які демонструють динаміку розповсюдження політичного насилля як у просторовому, так і у часовому аспектах. З метою вирішення дослідницьких завдань у роботі використані історичний, компаративістський, системний та статистичний методи. У результаті проведеного дослідження отримані висновки щодо зростання масштабів політичного насилля, яке сьогодні набуло статусу глобальної проблеми. Цей процес носить нерівномірний характер і у різних регіонах відбувається з різною інтенсивністю.

Ключові слова: політичне насилля, політичний конфлікт, агресія, первісне суспільство, війна, політична криза, «лінія розлому», цивілізація, демографічний баланс, криза ідентичності.

Політичне насилля – одна з найсерйозніших небезпек сучасності. Історія людства нараховує безліч війн, революцій, політичних убивств, терактів та інших прикладів насильницького вирішення суспільних проблем та досягнення політичних інтересів. Останні десятиліття